

РОЗДІЛ 11 МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-9/69>

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

POLITICAL AND LEGAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF COOPERATION BETWEEN UKRAINE AND INTERNATIONAL TRADE AND ECONOMIC ORGANIZATIONS

Апанасенко О.Є.,
студентка VI курсу юридичного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Стаття присвячена аналізу політико-правових аспектів розвитку співробітництва України з міжнародними торгово-економічними організаціями на прикладі Міжнародної Торгової Палати та Міжнародного Кооперативного Альянсу. Усе більшої важливості набуває течія перетворення міжнародних відносин в організовану структуру, що складає певну міжнародну інституційну систему, яка ґрунтується на створенні і розбудові інституту міжнародної організації. Міжнародні організації у XXI столітті вносять все більший вклад у світову політику та набувають усе більшого значення у міжнародному праві. Розгалужена система міжнародної співпраці держав у рамках торгово-економічної сфери є показником економічної стабільності та важливим чинником поліпшення кооперації народів світу.

Активні процеси інтеграції України після здобуття незалежності у світовий економічний простір, важливим кроком до яких був вступ до міжнародних торгово-економічних організацій, відкрили для країни досить широкий спектр можливостей. У свою чергу, це сприяло полегшенню доступу на зовнішні ринки, організації більш тісної співпраці із країнами – учасниками організації, сприяло справедливій конкуренції та недискримінаційному вирішенню торговельних конфліктів із ними, а також розширенню можливостей до залучення інвестицій та технологій.

Міжнародна торгова палата (МТП) утворює організаційно-правову основу підприємницьких кіл світу. Її договори та правила визначають ті ключові договірні зобов'язання, якими повинні керуватися підприємці у світовому бізнесі. Крім того, вона є тим форумом, де формуються торгові відносини між національними комітетами у процесі колективних обговорень, перемовин і подолання розбіжностей.

Міжнародний Кооперативний Альянс (МКА) – це численна за своєю кількістю учасників міжнародна організація, яка задає тренди та норми діяльності кооперативного руху у світі. МКА у своїй діяльності тісно пов'язаний із урядами держав та іншими міжнародними акторами, а саме Транснаціональними корпораціями та регіональними й глобальними міжнародними організаціями. Їх тісна співпраця створює законодавче середовище, що надає платформу для створення та розвитку кооперативів у всьому світі.

Виходячи із цього, дослідження суспільних відносин, що виникають та реалізуються у процесі здійснення співробітництва України з Міжнародною Торговою Палатою і Міжнародним Кооперативним Альянсом, особливостей їх правового регулювання є актуальним та важливим питанням теорії і практики міжнародного інституційного права, яке ще не достатньо висвітлене у вітчизняній науці міжнародного права.

Ключові слова: Міжнародна організація, Міжнародна торгово-економічна організація, Міжнародна Торговельна Палата, Міжнародний Кооперативний Альянс, Україна, Співпраця.

The article is devoted to the analysis of political and legal aspects of the development of cooperation between Ukraine and international trade and economic organizations, on the example of the International Chamber of Commerce and the International Cooperative Alliance. The process of transforming international relations into an organized structure is becoming increasingly important, which in turn constitutes a certain international institutional system based on the creation and development of the institution of an international organization. In the 21st century, international organizations are making an increasing contribution to world politics and are becoming increasingly important in international law. An extensive system of international cooperation between states in the trade and economic sphere is an indicator of economic stability and an important factor in improving cooperation between the peoples of the world.

Active processes of Ukraine's integration after gaining independence into the world economic space, an important step towards which was the accession to international trade and economic organizations, opened a wide range of opportunities for the country. In turn, this has facilitated access to foreign markets, organized closer cooperation with member countries, promoted fair competition and non-discriminatory resolution of trade conflicts with them, as well as expanded opportunities to attract investment and technology.

The International Chamber of Commerce (ICC) forms the organizational and legal basis of business circles around the world. Its contracts and rules define the key contractual obligations that entrepreneurs in the world business must be guided by. In addition, it is a forum where trade relations are formed between national committees in the process of collective discussion, negotiation and overcoming differences. The International Cooperative Alliance (ICA) is a large international organization that sets trends and norms for the cooperative movement in the world. The ICA is closely associated with governments and other international actors, namely transnational corporations and regional and global international organizations. Their close cooperation creates a legislative environment that provides a platform for the creation and development of cooperatives around the world.

Based on this, the study of public relations arising and implemented in the process of cooperation between Ukraine and the International Chamber of Commerce and the International Cooperative Alliance, the peculiarities of their legal regulation is a topical and important issue of theory and practice of international institutional law. international law.

Key words: International Organization, International Trade and Economic Organization, International Chamber of Commerce, International Cooperative Alliance, Ukraine, Cooperation.

Міжнародні торгово-економічні організації можна визначити як специфічний форум для широкого загалу держав із різними показниками соціального розвитку та політичною системою, який створює можливість реалізації співпраці на міждержавному, регіональному та глобальному рівнях. Здебільшого координаторами у сфері

співпраці держав є міжнародні торгово-економічні організації. Вони також сприяють зростанню та підтримці зв'язків як у торгівлі, так і в економіці.

У національному законодавстві правові основи взаємовідносин державних органів із міжурядовими економічними організаціями закріплено в Законі України

«Про зовнішньоекономічну діяльність» [1], Постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок участі центральних органів виконавчої влади у діяльності міжнародних організацій, членом яких є Україна». Було затверджено Порядок участі цієї обраної категорії органів у діяльності міжнародних організацій та наведено ряд таких установ задля надання їм максимальних умов ефективної роботи. Згідно із цим Переліком відповідальними за виконання зобов'язань, що випливають із членства України в Міжнародній торговій палаті та Міжнародному кооперативному альянсі, є Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, Міністерство закордонних справ, Антимонопольний комітет; Міністерство юстиції, Держінвестпроект [2].

Після здобуття незалежності Україна почала активну співпрацю з міжнародними організаціями у тому числі з торгово-економічними. У першу чергу це було пов'язано з необхідністю налагодження системи міжнародної кооперації та створення можливостей входження країни на світову арену як самостійного актора міжнародних відносин після тривалого часу перебування у складі Радянського Союзу.

Ми пропонуємо проаналізувати політико-правові аспекти співробітництва України з міжнародними торгово-економічними організаціями на прикладі Міжнародної Торгової Палати та Міжнародного Кооперативного Альянсу.

Із закінченням холодної війни та розпадом Радянського Союзу у 1991 р. в Україні широкого загалу набули процеси відновлення державності. У цей час постало питання реформування й розв'язання певної кількості проблем у сфері споживчої кооперації.

Головними завданнями стало відтворення демократичних основ діяльності кооперативних організацій та підприємств, методів визначення напряму соціального економічного розвитку, запровадження системи в українську економіку.

Зважаючи на такий спектр проблем, Укоопспілка, яка почала своє існування ще за часів Радянського Союзу та захищала інтереси кооперативного руху, була змушена трансформувати свою діяльність, урахувавши перехід держави до ринкової системи економіки. У результаті чого у травні 1991 р. була узгоджена Програма переходу споживчої кооперації України до ринкової економіки. Трансформація поширилась на різноманітні напрямки: від нових вимог у сфері освіти кооперативів до проблеми соціального захисту робітників споживчої кооперації. На законодавчому рівні перетворення відбувалися у 1991 р. – на початку 1992 р., що було пов'язано з формуванням нового Закону, який би регулював кооперативний рух незалежної України. Даний законопроект було узгоджено і прийнято у квітні 1992 р. [3]. Однак він мав багато недоліків, серед яких головними була проблема координування діяльності, інтересів та економічних прав різних видів кооперативного руху.

Нормативно-правовий акт виступив фундаментом для здійснення міжнародних зв'язків та зовнішньоекономічної діяльності споживчих товариств. Цей Закон наголошував на тому, що споживчі товариства та їхні напрямки організованої діяльності власноруч встановлюють міжнародні зв'язки з представниками зарубіжних країн і згідно з відповідними законодавчими актами України засновують й інші різновиди зовнішньоекономічної діяльності [4].

Через декілька місяців після прийняття цей закон, а точніше стаття 16, стала політико-правовою основою співпраці України та МКА, оскільки незабаром Центральна спілка споживчих товариств України (Укоопспілка) стала асоційованим членом Міжнародного кооперативного альянсу.

Чинний Закон України «Про споживчу кооперацію» загалом співпадає з вимогами МКА. По-перше, він кардинально не схожий із минулим радянським законодавством у сфері кооперативного руху, яке надавало перевагу

централізованому управлінню економічних відносин. По-друге, Закон «Про споживчу кооперацію» враховує загальні принципи кооперації. У порівнянні з колишнім правовим регулювання кооперативів Радянського Союзу чинний Закон України не розглядає втручання державою службовців у справи кооператорів. Значення держави лімітується контролем щодо чіткого виконання кооперативами дійсного законодавства країни. Власність споживчої кооперації України підпорядковується державі у той же час та має статус «колективної» замість приватної – що також допустимо у принципах діяльності МКА [5].

Даний закон виступав надалі як основа для українських кооперативних об'єднань, але покращення системи було необхідним. У 2001 році була прийнята концепція розвитку національного кооперативного руху, що теж наголошувала на модернізації правової бази та її систематизації.

Для вирішення низки даних питань було оновлено правову базу розвитку кооперативного руху в нашій державі – у 2003 р. був затверджений Закон України «Про кооперацію». У ньому біли чітко сформульовані основи міжнародних зв'язків і зовнішньоекономічної діяльності кооперативних організацій у цілому. Стаття 39 наголошувала на тому, що кооперативні об'єднання власноруч створюють міжнародні зв'язки з представниками зарубіжних країн, беруть участь у МКА та здійснюють супутні зв'язки з міжнародними організаціями, ефективно впливають на розвиток співробітництва членів кооперативного руху інших країн, популяризацію власних постулатів та цінностей [6].

Законодавчі ініціативи МКА також формують політико-правове підґрунтя розвитку співробітництва України з Альянсом. Генеральна асамблея Міжнародного кооперативного альянсу затвердила перелік Правил, які стосуються усіх держав-членів. Відповідно до статті 9 Всеукраїнська центральна спілка споживчих товариств як член Альянсу може розраховувати на весь комплекс послуг організації, підтримку та надання інформативних послуг.

Відповідно до ст. 9 Правил, затверджених Генеральною асамблеєю МКА 06.06.2008 р., Укоопспілка як членська організація має право отримувати від Альянсу весь комплекс послуг, інформацію та допомогу; доєднатися до співпраці з різноманітними секторальними і спеціалізованими комітетами; висловлювати свою думку при формуванні політики МКА та його робочих програм; координувати представників до Загальної чи Регіональної асамблеї чи до Конгресу та в подальшому направляти висуванців до Ради МКА. З іншого боку, Укоопспілка повинна придержуватися політики і цілей Альянсу, брати до уваги поради МКА до діяльності національного представництва. Укоопспілка бере на себе зобов'язання звітувати Альянсу щодо своєї роботи, враховуючи надання щорічних звітів. Як учасник організації вона робить щорічні членські внески та інформує Альянс стосовно запланованих заходів кооперативного руху.

Політико-правові аспекти розвитку співробітництва України та Міжнародної торгової палати (МТП) набагато більші. Першим законопроектом, що був започаткований для ефективного зв'язку між нашою державою та МТП, став Закон України «Про торгово-промислові палати України», який було затверджено за рік до створення національного комітету МТП в Україні (ICC Ukraine), у 1997 р. Новий закон окреслював спільні нормативні, соціальні й економічні умови створення торгово-промислових палат в нашій державі. Закон визначив аспекти співробітництва палат з державою, напрямки їх співпраці та організаційні й структурні форми. Даний нормативний правовий акт слідував за упорядкуванням та здійсненням діяльності Торгово-промислової палати в країні. Слід додати, що закон представляв інтереси власних членів у МТП, в інших міжнародних організаціях щодо питань підприємницької діяльності [7].

У 1994 р. був прийнятий Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж», який також складає правову

основу початку співробітництва України с МТП. Метод арбітражу, як ефективний засіб вирішення спорів у міжнародному бізнесі та торгівлі, складав основу цього закону. Даний правовий акт наголошував на важливості повноцінного врегулювання світового комерційного арбітражу в міжнародному бізнесі. Цей нормативно-правовий акт наголошує на всезагальному регулюванні міжнародного комерційного арбітражу в законодавчому порядку [8].

Кабінет Міністрів України у 1999 р. оприлюднив Положення «Про підтримку діяльності торгово-промислових палат» із метою збільшення уваги до законопроекту 1994 р., тим самим висловивши свою підтримку розвитку торгових палат у державі [9]. У Положенні йшлося про складання необхідних документів для полегшення виїзду за кордон представників Торгово-промислової палати України (ІСС Ukraine). Також наголошувалося на необхідності участі України в діяльності міжнародних організацій, та приділялась увага співробітництву з ІСС Ukraine у процесі розробки законодавчих актів та державних програм.

Меморандуми, заяви й інші документи складають правову основу співробітництва України та Міжнародної торгової палати.

Також до правових основ співпраці України та МТП можна віднести меморандуми, заяви та інші політичні документи. Наприклад, Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України, Службою протидії комерційним злочинам Міжнародної Торгової Палати і Українським Національним Комітетом Міжнародної Торгової Палати щодо загальних засад співробітництва у сфері протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом від 2 лютого 2005 р. [10]. Цей нормативно-правовий акт визначав розвиток співробітництва за допомогою модернізації законодавства, двостороннього обміну досвідом й інформацією, сприяв посиленню ефективності державного регулювання у сфері протидії легалізації доходів, що були одержані нелегальним шляхом.

Розглядаючи правові аспекти співробітництва України з МТП, треба згадати Закон України «Про третейські суди» [11]. Він зазначає про заснування Третейського суду при ІСС Ukraine як постійно діючого структурного відділу. Положення та Регламент ІСС Ukraine регулюють його діяльність. Важливе місце в нормативно-правовій сфері України належить правилам, які регулюють більшість бізнес-операцій сьогодні – це правила Інкотермс. Вони є візитівкою Міжнародної торгової палати. Указом Президента «Про застосування Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів» від 1994 р., який вже втратив свою

чинність, було закріплено застосування правил Інкотермс у діяльності підприємств України під час укладання всіх форм власності договорів. Цей указ також поширювався на укладання зовнішньоекономічних угод (контрактів), предметом яких є товари. Цей Указ мав суттєві недоліки: в ньому було прописано, що Кабінет Міністрів України має опублікувати зміни до правил Інкотермс українською мовою, що порушувало авторські права МТП [12].

Донедавна перелік законодавчих актів України закріплював обов'язковість уживання правил Інкотермс в Україні. Та слід зазначити, що багато із цих позицій не відповідали загальній світовій практиці. Слід звернути увагу, що норми, які зазначені в законодавстві, мали протилежне значення та суперечили рекомендаціям МТП, у рамках якої дозволялося використання правил Інкотермс під егідою різних років.

Як результат, недосконалість деяких правових актів була вирішена у 2012 р. шляхом прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення умов поставок». Із цього часу і надалі українські суб'єкти підприємницької діяльності мали нагоду використати міжнародні порядки, рекомендації та правила МО в тому числі й правил Інкотермс [13].

У результаті дослідження було зроблено висновок про важливість співробітництва України з міжнародними торгово-економічними організаціями задля активнішої та ефективнішої інтеграції у світовий бізнес-простір та розвитку національної економіки загалом. За часи Незалежності відбулося політико-правове становлення відносин України як самостійного міжнародного актора з Міжнародним кооперативним альянсом та Міжнародною торговою палатою. Була прийнята та вдосконалена низка нормативно-правових актів: закони України, постанови Кабінету Міністрів, Рішення Президента України, Меморандуми, які створили доволі розроблену та окреслену базу співробітництва. Було визначено, що виконання Україною зазначених міжнародних правових норм (як члена МТП та МКА) займає важливе місце в законодавчому процесі держави. Однак неможливо не зауважити потребу в удосконаленні державної імплементації загальновизнаних міжнародних стандартів МКА та МТП, а саме: створення реальних механізмів національної підтримки кооперативного руху та торговельних палат, формування більш чітких, повних і послідовних принципів МКА й МТП у національному законодавстві, що дозволить активніше реагувати на потребу своєчасного оновлення та доповнення нормативно-правових актів України згідно з потребами МКА та МТП.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 квітня 1991р. №959 – XII / *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 15.09.2021).
2. Про порядок участі центральних органів виконавчої влади у діяльності міжнародних організацій, членом яких є Україна : Закон України від 13 вересня 2002р. № 1371-2002-п / *Відомості Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1371-2002-p#Text> (дата звернення: 19.09.2021).
3. Про споживчу кооперацію : Закон України від 10 квітня 1991р. № 2265-XII / *Відомості Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-12#Text> (дата звернення: 09.09.2021).
4. Кендус О.З. Еволюція кооперативного законодавства незалежної України і його вплив на міжнародну співпрацю. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія: Гуманітарні науки*. 2013. Вип. 11. С. 143–151. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlca_Gum_2013_11_17 (дата звернення: 05.09.2021).
5. Блізняк А.В. Україна та Міжнародний кооперативний альянс. *Підприємництво, господарство, право: науково-практичний господарсько-правовий журнал*. 2010. № 7. С. 30–33.
6. Про кооперацію : Закон України від 10 липня 2003 р. № 1087-IV / *Відомості Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15> (дата звернення: 08.09.2021).
7. Про торгово-промислові палати в Україні : Закон України від 2 грудня 1997 № 671/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-вр> (дата звернення: 07.05.2020).
8. Про міжнародний комерційний арбітраж : Закон України від 24 лютого 1994р. № 4002-XII. *Відомості Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#Text> (дата звернення: 07.05.2020).
9. Про підтримку діяльності торгово-промислових палат : Постанова Кабінету Міністрів України від 1 квітня 1999р. № 529-99-п. *Офіційний вісник України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/529-99-p> (дата звернення: 08.09.2021).

10. Про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України, Службою протидії комерційним злочинам Міжнародної Торгової Палатою і Українським Національним Комітетом Міжнародною Торгової Палати щодо загальних засад співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: Меморандум від 2 лютого 2005 р. № 988_012. *Відомості Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988_012 (дата звернення: 09.09.2021).

11. Про третейські суди : Закон України від 11 травня 2004р. № 1701-IV / *Відомості Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15> (дата звернення: 06.09.2021).

12. Трусов О. Інкотермс 2020: особливості можливого застосування. *Вісник офіційно про податки*. 2019. 13 листопада. URL : <http://www.visnuk.com.ua/ru/news/100015209-inkoterm-2020-osoblivosti-mozhliwego-zastosuvannya-1> (дата звернення: 23.09.2021).

13. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення умов поставок : Закон України від 3 серпня 2012 р. № 5060-VI / *Відомості Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5060-17> (дата звернення: 19.09.2021).

Науковий керівник: Ведькал Валентина Андріївна, доцент кафедри європейського та міжнародного права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, кандидат історичних наук.